

La societat i la política vistes pels glosadors de Santa Margalida (Darrerries del segle XIX/1945)*

ANTONI MAS I FORNERS

Les gloses i els glosadors, són elements prototípics de la visió més comú de la ruralia mallorquina: La de la ruralia folcloritzada, on és absent tota casta de conflictivitat social. Aqueixa visió, que sovint s'amaga darrera l'estampa idíl·lica de l'illa de la Calma, és molt útil per tal de legitimar certs discursos polítics: Es dona per cert i per fet que els pagesos, els jornalers i els missatges vivien feliços. Feliços portant unes condicions de vida que es pressuposen necessàriament miserables, almanco en relació als demés grups socials. Aqueix estat de coses s'hauria trencat amb l'arribada del progrés, personificat en el turisme i en les activitats que aqueix porta lligades. Aqueixa és la visió de la pagesia i la seva cultura a la qual usualment se'ns remet: una visió deformada d'una societat gairebé esvaïda. I tot cal dir-ho, que va bé perquè certs polítics del nostre país, quan s'atraquen les eleccions, puguen apel·lar als orígens perduts, bravejant d'esser "pagesos de socarrel".

Segons aqueixa visió, les gloses, una de les principals manifestacions de la cultura pagesa mallorquina, no van més enllà dels combats i vetlades dels glosadors, i de les caracteritzacions gracioses de qualque personatge, feina o circumstància. Possiblement les gloses i els glosadors foren això, però també foren quelcom més. La gloses, legitimades per la comunitat que emparava al glosador i a la seva obra, nodriren una crònica i una descripció de la societat agrària que donà lloc a la seva creació. Això fins el punt d'esdevenir també una eina de denúncia social, de vegades amb clares intencions propagandístiques.

Justament a aqueix treball es pretén estudiar la societat margalidana a partir de les gloses de temàtica sociopolítica que hem pogut reunir. Això des d'una doble perspectiva: d'una banda s'estudiaran les gloses com aportació a l'estudi de l'economia i societat margalidanes des de principis d'aqueix segle fins passada la guerra civil. Amb aqueixa finalitat també es repassaran breument les dades biogràfiques dels glosadors, en el cas de que sien conegudes. I de l'altra banda, usarem les dades sobre l'estructura econòmica política i de la societat margalidanes al nostre abast per a contextualitzar la producció literària dels glosadors. Això darrer implica una recerca paral·lela tractant de esbrinar els principals trets de l'estructura socio-econòmica del període objecte d'estudi. Òbviament, ambdues perspectives i mètodes es beneficien i s'interrelacionen. El treball, doncs, s'estructurarà de la següent manera: Primer de tot, després d'unes breus consideracions de caire teòric, assajarem una reconstrucció a grans trets de l'estructura socioeconòmica de l'època que tocà viure a cada glosador, per llavors passar a l'estudi de les gloses o a l'aportació per al coneixement d'aquella època que aqueixes suposen. Closa aqueixa fase del treball, intentarem analitzar el llenguatge dels glosadors, destriant-ne les característiques, comuns o no, del seu llenguatge i de la cultura pagesa a on s'insereixen.

LES GLOSES I ELS GLOSADORS. ALGUNES CONSIDERACIONS.

* Vull expressar el meu agraïment a totes aquelles persones que m'han facilitat informació i dades, sense les quals no hagués estat possible redactar aqueix treball:

A les amigues n'Antonia Joan i a na Catalina Moll per autoritzar-me a usar el seu treball "Que no ho sàpiga es Panderer", així com per els seus suggeriments. A l'amiga na Joana Escartín per proporcionar-me les dades del cens del 1877, i de la produccions de vins del 1929, a D.Gabriel Fuster per la plegueta "Cansons en mallorquí de Rafel Grau y Planas", a l'amic en Guillem Crespí per la informació biogràfica sobre el seu padrí Guillem Crespí Coll, "es Panderer". No puc deixar d'esmentar als meus padrins en Josep Fornés, na Paula Frontera, na Margalida Gaià i n'Antoni Mas al cel sia, que m'han proporcionat o em proporcionaren en el seu moment una valuosa informació oral, i als quals dec en bona mesura l'interès per les societats rurals i la cultura que les envolta. Si aqueix papers tenen res de bó, sens dubte els hi ho dec a ells.

Fèlix Balanzó, referint-se a la poesia oral en general i més concretament a les gloses afirma que "es tracta d'una part de la producció poètica (...) adaptada a un codi i composta segons una estètica que mai no ha estat estudiada" i que s'atén "al codi i en això que rau el seu valor social. Aquest codi, d'una banda forma part del conjunt de coneixements pagès, és a dir, del sistema cultural que diu les maneres de fer i interpretar la realitat i, doncs, que és en connexió amb les maneres de la seva llengua" (F.Balanzó:1984).

Es tractaria, doncs d'una manifestació cultural pròpia de la pagesia mallorquina, que segons el mateix Balanzó, "dictamina sobre la realitat que envolta als usuaris" [en el nostre cas, els membres d'una comunitat rural], des del punt de vista de l'autor de les gloses i el glosat," que és tant mateix, el de la col·lectivitat que l'emparava". Per tant, com recorda D. Ferra-Ponç (1972), "l'obra del glosador (...) viu només si troba suport en el poble."

El glosat o la glosa pot tenir, si més no, d'altres funcions o intencions, així mateix en consonància amb el que anteriorment s'ha exposat. Com veurem, pot pretendre també la difusió i transmissió del punt de vista o de la ideologia del seu autor envers l'auditori. Això darrer amb el suport i el referent del codi cultural pagès, on la glosa gaudeix, en paraules del mateix F. Balanzó de "la credibilitat que la comunitat donava a la paraula així composta en tant que portadora de veritat", entenent ací per veritat aquella que rep la seva legitimació en la consciència popular.

A parer de qui escriu això, el glosador no és necessàriament "un alienat" (D. Ferrà Ponç,1972)¹, sinó, que pot ésser just el contrari: "un rebel", i la glosa i el glosat poden mudar en eina de denúncia del sistema social existent, com també en una crida a la seva subversió. Com assenyala C. Valriu (1980) "el glosador, complint l'ascendral funció d'informar i entretenir la comunitat, té en les seves mans una arma delicada i meravellosa, susceptible d'ésser emprada amb moltes finalitats." (...) La mateixa autora afirma, que a partir de les dades de que disposa es pot "pensar que la publicació de cançons de caire polític era molt habitual i que els esdeveniments de l'època sovint arribaven a l'home del carrer en forma de gloses." Part de les gloses que s'estudiaran a aqueix treball en són mostra.

El glosador és, doncs, un membre d'una comunitat rural o en tot cas marcada pel predomini de la cultura pagesa "que actua com a creador d'una cultura oral mitjançant composicions en vers".²

La seva difusió i transmissió es vehiculava normalment de forma oral, i més modernament, en el cas de composicions llargues o glosats es recorria a l'edició d'uns fulletons coneguts popularment com a "pleguetes de gloses" (D. Ferra-Ponç:1972, C.Valriu,1980)

Abans de tot convé destriar els dos tipus de poesia oral a les quals ens referirem: les gloses i els glosats.

Les gloses són composicions curtes, de les quals cal conèixer el context en que foren creades i que en propicia la creació per entendre'n correctament la finalitat i temàtica. Tot i que la majoria tengueren un autor conegut, una part significativa ens han arribat com a anònimes.

Mentre, els glosats, codolades o composicions llargues, estan compostats per un conjunt d'estrofes referides a una sola temàtica o a diverses, que, en cas d'ésser així, normalment tenen relació elles amb elles. Molts d'aquests glosats foren publicats en forma de plegueta, el que ens permet conèixer quin fou el seu autor.

¹D. Ferrà-Ponç(1972); "El glosador no és un element discordant dins unes estructures socials i culturals, sinó un ésser estretament identificat amb la societat que el sosté.Potser de cara a la cultura oficial, a la història escrita i triomfalista, l'obra del glosador sia un toc desmitificador. Però el veig com un alienat, un integrat dins les estructures i mites del món agrari, no com un rebel"

² Vegeu al respecte, i també pel que fa als diferents tipus de poesia popular oral: D. Ferra-Ponç:1972; F.Balanzó:1984, C.Valriu (1980), ja citats i J. Miralles (1972, 1973).

LES FONTS

Pel que respecta a les gloses, les fonts per aqueix treball han estat diverses.

Primer de tot, el treball de Catalina Moll i Ribes i d'Antònia Joan i Santandreu al seu treball *Que no ho sàpiga es Panderer*, que amablement m'han autoritzat a usar. A aqueix treball es recollien gloses, totes d'autor coneguts, de Santa Margalida, comentades des d'un punt de vista filològic i literari.

Hem aprofitat d'aqueix treball les gloses d'en Bartomeu Pastor que contenen la seva vida a Santa Margalida, de l'amo en Miquel Morey i Juan (de Son Serreta) i de l'amo en Guillem Crespí Coll (Panderer), dos dels glosadors més coneguts de Santa Margalida, i de coneguda militància esquerrana, i de Pere Milà i Bartomeu Prim, narrant la guerra civil.

La plegueta *Cansons en mallorquí de Rafel Grau y Planas* m'ha estat proporcionada pel Sr. Gabriel Fuster, veí de Santa Margalida.

Les relacions d'amistat de la meua família amb l'amo en Guillem Crespí, i de parentiu amb l'amo en Miquel Morey, m'han premés conèixer-ne detalls de la seva vida que expliquen les circumstàncies i els fets que propiciaren l'elaboració de les seves gloses.

Les gloses anònimes o d'autor desconegut m'han estat proporcionades per diverses persones, tots ells pagesos i pageses de Santa Margalida, que visqueren a l'època dels fets que narren les gloses: l'amo en Joan Moll, madò Catalina Pastor Barceló i madò Antònia Pastor Barceló, les meves padrines Margalida Gaià Ribes, i Paula Frontera Riera. Es tracta de gloses aïllades, però d'importància significativa, car denuncien el sistema caciquil o el seu funcionament, i passada la guerra civil, els abusos de certs personatges del poble a l'economia local.

Quant a les fonts per a la reconstrucció de l'evolució socioeconòmica hem recorregut a la bibliografia, les fonts arxivístiques, i a les fonts orals. En cada cas s'adjunta a devora la referència o es fa constar a peu de pàgina.

L'EVOLUCIÓ SOCIO-ECONÒMICA

L'abolició, al primer terç del segle XIX, del règim senyorial, tot i suposar la fi de les deduccions sobre la collita sobre les terres del terme, no es traduí en una millora significativa per al gruix de la població en estar composta aquesta bàsicament per jornalers. El 1834 ³ la població calculada era de 1976 persones. De les que se n'assenyala l'ocupació (946), 215 eren propietaris de terres, 53 amitgers, 479 eren "simples jornaleros" (50,4%), i 120 pastors (12,6%). El nombre d'actius que feia feina per compte d'altri muntava, sumant els jornalers i els pastors, al 63%. A més, a molts dels propietaris de terra, aqueixa no els hi bastava per assolir la subsistència. D'ací deduïm que també es devien llogar o tractar de llogar terra. A més, bona part dels que no se n'assenyala l'ocupació devien fer feina de jornalers.

³ ARM D-380.

SANTA MARGALIDA. 1834. DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ PER SECTORS SOCIO-ECONOMICS.

	I	II		III	
Propietaris	215	moliners	11	mestres	2
colons	53	ferrers	6	eclesiàstics	18
jornalers	479	sabaters	1	funcionaris	8
pastors	120	tintorers	1	metges	2
		picapedrers	4	boticaris	1
		teixidors	25		
	867 (91,6%)	48 (5,07%)	31 (3,27%)	=	946

Part dels jornalers i dels petits posseïdors esdevendran propietaris en establir-se les garrigues comunes en emfiteusi el 1838.⁴ Les comunes seran dividides en petites parcel·les, convertint-se en tanques, on s'hi construiran casetes que de vegades constituïen l'únic lloc d'habitació dels seus propietaris.

D'altra banda s'observa la substitució de part dels propietaris de possessions nobles per d'altres que no semblen estar-hi vinculats⁵, i que potser devien esser negociants, nombres de la ma major (pagesia benestant) o grans arrendataris. Cal suposar també que fou a aqueixa època quan s'inicià la substitució de les cessions de les possessions en arrendament per les "amitges".

Pel que fa a la distribució social de la terra, el 1863⁶ roman el predomini de la gran propietat, gairebé tota d'externs i ciutadans. Malgrat els 941 contribuents per rústica posseïssin 1280 finques, només deu de les possessions del terme representaven el 65 % de la seva extensió. Segons les dades de l'amirallament, el conjunt de les possessions suposava el 83,4 % de la seva superfície. L'extensió de terra conreada de les possessions era molt baix, en concentrar-se la majoria a terres de "marina" i "garriga", de sols molts xarecs. El percentatge de terra conreada només és important a les possessions del sud-oest del terme, de terres de millor qualitat. Pot servir de mostra el següent quadre.

(Q són quarterades)

Possessió	Q.	% conreat	Possessió	Q	% conreat
Son Marí	441	13,7	Son Morro	160	34,06
Son Serra	1179	28,1	La Caseta	534,5	20,57
Son Real	1896	11,52	Son Bauló	599	13,02
Son Fullós	610	22,48	La Boleda*	86	66,6
La Teulada	1028	15,4	La Torre*	163	95,7
Santa Eulalia	1086	14,18	L'Alqueria*	125	69,6
Son Doblons	285	33,3	Vernissa	108	23,14
Binicalvell	544	15,6	Vernissa	152	39,8
Binicalvellet	454	11,7	Son Fluixà*	45	95,5
Dragonera	444	19,6	El Rafal*	25	65,7

Total: 9964,5 quarterades (7077,7 ha).

* Les possessions assenyalades amb un asterisc estaven situades al sudoest del municipi.

⁴ Arxiu municipal de Santa Margalida, a partir d'ara AMSM. Actes d'establiment de part de les comunes. 1838.

⁵ AMSM. Apeo del 1818 i amirallament del 1863.

⁶ AMSM. Amirallament del 1863. Urech Cifre. (1869)

Mentre, la pràctica totalitat de les 1200 parcel·les, la majoria de reduïdes dimensions, es situaven a les terres bones del sud-oest del municipi i als establits de les comunes, amb una extensió de prop del 16,6 % de la superfície del municipi. Aquestes normalment eren dels veïns de Santa Margalida. Cal fer esment de que a les terres bones s'hi trobaven un seguit de petites possessions, en realitat les romanalles de les antigues possessions dels margalidans benestants del segle XVI, com Son Flor(15 quarterades), Castellet(16), Camp den Serra (16), Rafal (25), Son Fluixà(45), Son Femenia (16,5), Son Lluent (17), Son vador (48), les comunes d'Alcudiola (60).

Tot i posseir els 250 propietaris externs (24,4% del total) prop del 75 % de l'extensió del terme, només tenien el 46,8 % de la riquesa líquida contribuent. Aqueix fet cal atribuir-lo a que bona part del valor estimat de la riquesa líquida el constituïen les 17 possessions amb grans extensions fora conrear. Respecte de l'anterior, cal tenir en compte la possible existència d'una desviació de la fiscalitat envers els contribuents més desfavorits de la societat margalidana, és adir els petits propietaris i jornalers amb terra. La resta són majoritàriament petites parcel·les a les terres bones del terme, de veïns de pobles propers.

Pel que fa als usos del sol es constata un predomini absolut dels conreus de secà (2176 ha de cereals i llegums, 626 de figueral, 79 de vinya). L'ametler no apareix a l'amirallament. De fet, Santa Margalida és un dels municipis que l'arxiduc esmenta com a sense ametlers.

L'àrea dedicada al reguiu és reduïda (12 ha) i està conformada per horts de sínia i de font de mina, la majoria dels quals dataven d'època medieval.

D'altra banda l'extensió inculta i forestal suposava aproximadament el 66% de l'extensió del terme. La gran majoria d'aquests terrenys es localitzava a les possessions.

La població, de 2625 habitants el 1857, coneixerà un gran augment a la segona meitat del segle. El 1877 els habitants eren 3381, i el 1887 la població ja muntava a 4054 persones. Les bases d'aqueix creixement (1877/1887) eren una elevada taxa de natalitat (39,08) que quasi duplicava la de mortalitat, així mateix important, (22,99), i un balanç migratori positiu (2,01) que determinaren que en deu anys la població s'incrementàs en un 18,10 %.⁷

A hores d'ara desconeixem els motors d'aqueix creixement, però sembla que cal relacionar-lo amb els establits de possessions, amb una superfície aproximada de 500 ha de terra, al terme veí de Maria entre 1843 i 1863 (Es Rafal Roig, Es Pujol, Reboster, Son Gil, l'alqueria Blanca, entre d'altres) situades molt a prop de La Vila i que foren adquirides majoritàriament per habitants de Santa Margalida.⁸

De tota manera, el 1877 els jornalers continuaven constituint el grup més nombrós de la comunitat margalidana, alhora que continua essent patent el predomini de les activitats agrícola- ramaderes.⁹ Així mateix és notori l'augment del nombre conjunt de llauradors i propietaris respecte del 1834, el que pot esser conseqüència de l'accés a la terra propiciat pels establits als que abans ens hem referit.

Tot i això, aqueix increment degué provocar, en interrompre's els establits, un augment de la pressió demogràfica i de la dependència dels pagesos envers les possessions. Pot ser això explicaria la minva de la natalitat, (1887/1897= 30,54, 1897/1900= 22,8) que corre parella a la de la mortalitat (1887/1897= 21,21 1897/1900= 15,88) i el balanç negatiu dels moviments migratoris entre 1887 i 1897 (-12,30), segurament per l'emigració a l'Alger i a l'Ultramar. Ens manquen dades per tal d'esbrinar si aqueixa reducció de la natalitat i de la mortalitat és senyal d'un procés de "modernització demogràfica", o, pel que fa a la natalitat, només l'efecte de la returada dels establits i de la conjuntura finisecular (P.Salvà,1981). De fet, però, la població

⁷ P.Salvà (1981)

⁸ B.Pastor(1976)

⁹ Cens del 1877. ARM. INE. Caixa 109.

romandrà estancada entorn dels 4000 habitants, tot i que amb oscil·lacions, fins el 1970.

LES GLOSES DE BARTOMEU PASTOR.

Dins aqueixa situació s'emmarca la producció literària de Bartomeu Pastor. Aqueix nasqué a Santa Margalida a mitjans del segle passat, a una data indeterminada. Bartomeu Pastor va quedà cec per accident segons afirma a una de les seves gloses, i confirmen les fonts orals. Després va guanyar la vida fent gloses, i pleguetes, de vegades sembla que per encàrrec. Ací només ens referirem a una dels seus glosats, *La vida den Bartomeu Pastor*, on l'autor, en un to llastimer i desgraciat, conta els primers anys de la seva vida, transcorreguts a la Vila als anys a que hem referit.

Les gloses de Bartomeu Pastor descriuen les condicions de vida d'una família de jornalers, a una època on la distribució social de la terra, o estructura de la propietat, propiciaven que la majoria de margalidans haguessen de fer feina llogats, o intentar arrendar terres. El mateix Bartomeu Pastor ho recorda amargament al seu glosat: "En el mon conec dos noms/ el qui té i el qui no té". Aqueix glosat, a més, ens il·lustra aspectes dels que abans ja hem parlat, com les conseqüències del gran creixement de la població de darreries del segle XIX.

Primer de tot, ens informa de la incorporació de ma d'obra infantil a les tasques agràries, com també a la feina de les possessions, només a canvi de la manutenció:

"A set anys me diu mon pare:
Pastor, hauràs de fer de tet,
perquè han duit un minyonet
a sa dona que tenc ara,
o sinó de porqueret
d'una truja que he comprada"

"A mi tant m'és guardar es nin
com ses truges que heu comprades,
perquè en haver-hi tallades,
bon pa i llesques gruixades,
vos donaria besades,
perquè vegeu que ho estim"

(...)

"d'aqueix consell he pensat
de llogar-me per porquer,
o, si no, d'indioter,
mon pare, sempre treure,
sa panxa de mal estat".

"Has tengut bon pensament,
Bartomeu : si et vols llogar
i si diners no et volen dar,
menjaràs a bastament
i, si surts un bon sirvent,
l'amo t'apreciarà".

"A vuit anys me vaig llogar
per guardar trenta idiots,
ses truges i porcellots,
que hi havia a Son Fluixà,
i los havia 'encalçar
sense sabates ni esclops"

- "Només me daven menjar
perquè paga no corria,
i hasta l'amo em devertia
si m'aturava a jugar,
i jo de córrer i sopegar,
tots es dits inflats tenia".

El glosat també aporta informació sobre el creixement de la població del darrer quart del segle XIX i del que això comportà. Bartomeu Pastor afirma al seu glosat que son pare quedà vidu i que es tornà a casar, tenint dotze fills més:

Parlant a son pare:

- "Com heu de posar retgit,
mon pare i es pa no basta?
i amb infants de cada casta
i es que tendrà sa madastra
vos farem perdre es sentit"
(...)

- "vos heu carregat un feix
de vuit branques i sa soca
sense pensar si sa lloca
podia produir més;
i ara amb tants de passatgers,
mon pare es barco s'enroca".

Son pare:

- "Quan em vaig tornar a casar
creia que era una fiera
i, amb sos vuit infants i ella,
no em vàrem acovardar
perquè no vaig meditar
s'augment que té sa femella".

- "A nou anys vaig veure escrit
lo que a ca nostra passava:
que es ranxo mai no bastava
i sa madastra desmamava
un minyonet que lletava
per un altre de petit".

- An es deu anys hi havia
tots es infants que he comptats,
fins a dotze afiliats
a sa meva companyia,
Cavallers! i pareixia
un batalló de soldats".

L'emigració, que es convertí en la sortida –momentània, almanco- d'aquella situació crítica, apareix reflectida també al glosat:

- "A n'aquest temps no hi havia
jornals pes treballadors,
guanyant de tres reals a dos,
i ben content es qui en tenia."

- "Jo me'n vaig anar a Maó
per guanyar més diners
duguent escrits es papers
com a bon treballador".

- "An es moment d'esser allà
que em vàrem haver donat treball,
no havia estat tant bé mai
però poc de temps durà."

(...)

- "En aquest temps començà
a haver-hi emigració
per tot treballador
que a Xile volgués anar,
donant port de franc i menjar
i un jornal superior".

- "Mon pare em diu: "he pensat
d'anar-me'n a treballar
a Xile per guanyar
dobbers i tornar aviat
que, si es ver lo que han contat
es gran tresor que hi ha".

Gloses anònimes d'aqueixa època, "des temps en que sa gent patia fam", segons madò Margalida Gaià, són les següents:

"Ja ho dirà qui serà viu
com patien es pobres,
que vivien de garroves,
fins arribar a s'estiu"

"Amb molta de pau i concòrdi(a)
passaren es dijous llarder
set infants i ma muller
sopàrem d'un panet d'ordi".

ELS ESTABLITS.

Aqueixa situació no coneix canvis significatius fins el primer terç d'aqueix segle. Entre 1900 i 1930 són establides un considerable nombre de possessions, freqüentment per comerciants, que se n'aprofiten de la fallida dels grans propietaris, de la pressió demogràfica i de la consegüent alta demanda de terra, per establir-les obtenint quantiosos beneficis.¹⁰

L'extensió establida, que es corresponia en la seva gran majoria amb àrees forestals, supera les 2500 ha, el que vengué a suposar un augment de prop del 45 % de l'extensió de terra conreada. Aquests establits, fets sempre prenent la quarterada com a unitat de mesura, per mor de l'escassa potència del seu sol es convertiren en "tanques", de paret de pedra seca, a on es combinaven els ametlers i les figueres, amb preponderància dels primers. La introducció d'aquests conreus -dedicats

¹⁰ Vegeu al respecte G. Santandreu (1973), inèdit.

majoritàriament a la comercialització, i sobretot a l'exportació- significarà, per primera vegada, trencar clarament amb el règim de producció autàrquic, alhora que s'enceta una situació de dependència del mercat exterior.

Els jornalers i petits propietaris margalidans invertiren molts de jornals, normalment només amb ma d'obra familiar, en llevar la garriga i el pinar, espedregar, fer clots, sembrar els arbres, construir les parets de pedra seca, i traginar-hi fems i terra. Possiblement tenia raó Guillem Santandreu (1973) quan afirmava: "No podran nunca agradecer las generaciones de margaritenses, actuales y venideras, la labor gigantesca llevada a cabo por las precedentes que transformaron en pocos años la casi totalidad de los terrenos adquiridos constituidos por matorrales y monte bajo, en tierras aptas para el cultivo iniciandose las primeras plantaciones de almendros".

A les tanques s'hi engreixaven gran nombre de porcs, i, malgrat la pobresa dels seus sols s'hi sembraven figueres de moro, ordi i civada per a l'aliment del bestiar porquim, cereals, llegums, alls i cebes pel consum humà, i cafè, que solia esser emmagatzemat, ajornant-ne la comercialització als anys de mala collita de les principals àrees productores. La ramaderia porquina, concentrada a les tanques esdevenia una de les principals fonts d'ingressos de la pagesia. El seu desenvolupament feu, que un cop passats els anys difícils de la guerra del 36, l'ordi, emprat en forma de farina per a l'engreix dels porcs, es convertís en el cereal més conreat del terme. J. Jaume Miralles (1973) descriu així "la otra faceta, la de las tancas, la ganadera, la de los cerdos en especial":

"La pasada generación al plantar sobre aquellas tierras pobres los actuales almendros e higueras con los cantos que arrancarían al fabricar los hoyos que debían recibir el arbolillo levantarían miles de metros de paredes que cierran las parcelas en las que el ganado vive en libertad hasta que le llega la época del cebamiento. Esta zona está en una relativa crisis y decimos relativa porque pese a las dificultades de la mano de obra en el otoño da salida a un número extraordinario de cerdos del antiguo peso entre las doce y quince arrobas en su mayor parte pertenecientes al cruce industrial".

Malgrat els establits, les possessions que no en foren afectades, concentrades la majoria a les marines, suposen, amb unes 4500 quarterades aproximadament, la tercera part de la superfície del municipi. (Son Marí, 441, La Dragonera, 444, Son Real, 1896, La Boleda, 86, La Torre, 163, Son Doblons, 285, Binicalvell, 590, Binicaubellet, 483).

El percentatge de terra conreada de les possessions, continua essent molt baix. La majoria de la seva superfície és ocupada pel pinar i la garriga, de cada vegada més poc susceptibles de transformació o de posar-se en conreu, ateses les grans inversions, sobretot en jornals, que caldrien als propietaris. D'altra banda, la ma d'obra jornalera és de cada cop més escassa, i cal suposar, segons les fonts de l'època, que més cara.

Una estadística de propietaris rurals del 1947¹¹, tot i la seva deficient elaboració, pot esser indicativa dels canvis propiciats pels establits:

	secà			reguiu			no conreat		
	nº prop	nº finca	total ha.	nº prop	nº finca	total ha.	nº prop	nº finca	total ha.
- d'1 ha	902	2998	509	10	10	8	74	86	3
de 1 a 2 ha	342	585	610	1	1	1,52	40	40	64
de 2 a 3 ha	207	258	600	2	2	5,11	17	15	49
de 3 a 4 ha	145	189	567	1	1	3,37	8	8	30
de 4 a 5 ha	115	124	570	-	-	-	6	6	25
de 5 a 10 ha	55	63	400	-	-	-	7	7	48
de 10 a 20 ha	22	49	620	-	-	-	15	5	173
de 20 a 50 ha	14	22	500	-	-	-	6	6	194
de 50 a 100 ha	2	2	142	-	-	-	7	7	485
de 100 a 250 ha	4	4	626	-	-	-	9	9	1212
de 250 a 500 ha	-	-	-	-	-	-	2	2	647
Més de 500 ha	-	-	-	-	-	-	1	1	1100
TOTAL	1818	4294	5144	14	14	18	192	192	4064

El nombre de finques ha passat a 4500, incrementant-se en un 75,2 % respecte del 1863. Els propietaris de finques de secà d'una fins a cinc ha són 1711 (94,3% del total). Aquests posseeixen amb 4154 finques el 92,3 % de les finques independentment del seu ús o conreu.

Cal fer esment que el creixement del nucli urbà sembla anar a remolc de l'establiment de les possessions. N'hi ha prou en observar que entre 1887 i 1950, tot i ser la població pràcticament la mateixa, el nombre de cases augmenta en un 36 % per cent. Al nostre parer, aqueix fet és un símptoma prou eloqüent de la millora de condicions de vida del gruix de la població de Santa Margalida.

Font: Nomenclàtors del 1887,1900,1910,1920,1940 i 1950.(Biblioteca March)

any	1887	1900	1910	1920	1940	1950
cases	790	927	951	1059	1199	1242
habitants	4054	4159	4318	4029	4168	3922

Aqueix creixement es traduirà en l'existència d'una mena de moviment pendular de la Vila als establits, de llargues fileres de carros que partien de la Vila a trenc d'alba i que hi tornaven just abans de que fes fosca blava. Díez del Corral (1942) ho descrigué així:

" Saliendo del pueblo a la hora de ponerse el sol, se encontrará en el camino una verdadera caravana de carruajes; cincuenta o sesenta pueden contarse en poco tiempo por el camino que de Santa Margarita se dirige a Alcudia. Cada uno ofrece una distinta escena familiar : siete muchachos se acurrucan junto a la madre, detrás del padre con las guías de cuero en la mano; dos mujeres enlutadas, la madre y su hermana sin duda regresan en otro birlocho con tres pequeñas de grandes ojos negros; allá un viejo y una vieja se aprietan sobre el mismo banco con un conductor adolescente. Y entre los vehículos caminan muchos cultivadores a pie, o bien si tienen cabalgadura vuelven montados, a veces dos, quizás tres sobre una misma bestia, o siguiéndola si marcha cargada de sarmientos para el fuego, de berzas o de legumbres para la cena. Va engrosando el cortejo a medida que se acerca al pueblo y camina ligero porque el deseo de reposo ahuyenta de antemano el cansancio."

Les activitats industrials solien estar lligades a les activitats agràries, consistint sobretot en indústries de conserves i agroalimentícies. D'aqueixes pot ser caldria

¹¹ARM INE Caixa 270.

destacar-ne el paper de les farineres, pel que fa a la transformació dels cereals, tant pel que fa als destinats al consum humà com als usats per a l'alimentació del bestiar.

L'accés a la propietat de la terra de gran nombre de jornalers, ha estat descrit com el naixement d'una nova classe social:

"la parcelación y venta de grandes fincas (...) permitió el acceso a la propiedad de gran número de trabajadores por cuenta ajena y motivó la constitución de una nueva clase social (la de pequeños propietarios) que con el tiempo había de convertirse en predominante". (G. Santandreu, 1973)

La petita o mitjana explotació familiar pagesa passa a ser predominant. Es tracta d'explotacions que normalment disposen dels seus propis mitjans de treball - bísties, arades, carros, etc. - on les dietes dels seus nombres es solen dedicar primordialment a la pròpia explotació, enfront del treball assalariat, que de cada cop més passa a ocupar un paper secundari i complementari.

La comparació de les següents dades, procedents de l'estadística del 1834, del cens del 1877 i d'un cens de l'ocupació dels caps de famílies del 1940¹² són prou il·lustratives d'aqueixs canvis:

	1834	1877	1940
Total població	1976	3381	4491
Total població activa	946	1062	1337
% Població agrària	91	83,7	78,15
% activitats transformadores	5,1	7,4	9,85
% d'altres	3,3	8,8	10,8

D'una banda, és palès el predomini aclaparador de les activitats agràries sobre el total de la població de la que se n'assenyala l'ocupació. Tot i que s'observa una diversificació i un augment de la resta d'activitats, cal tenir en compte que ací només es comptabilitzen els actius la qual ocupació apareix al cens. D'ací cal deduir que el percentatge d'actius agraris devia ésser molt superior, atesa l'entitat de les ocupacions no agràries que apareixen a les fonts, fet que es confirma per el 1940. Per aqueixa data, segons les fonts orals consultades, la gran majoria de la població es dedicava a les activitats agrícoles ramaderes. La resta de la població hi solia fer feina a temps parcial, o s'hi dedicava part de la família, car era estrany el cas de l'existència de famílies que no haguessen pogut adquirir terra als establits.

A més, cal tenir en compte, també pel que fa al 1940, que no s'han incloses dins el càlcul les mestresses considerades cap de família. Aqueixes, la qual família solia disposar d'una explotació agrícola, i que sumaven 207 persones, suposaven el 15 % del total de caps de família. Recolza aqueixes fonts que el 1946, segons una estadística a la que llavors ens referirem, el nombre de propietaris de Santa Margalida munti a 2024, sobre un total de 1377 famílies censades el 1940.

Distribució percentual de les categories agràries (sobre total pob. agrària)

	<u>1834</u>	<u>1877</u>	<u>1940</u>
% de propietaris	24,7	11,5	11,4
% de llauradors	-	40,22	61,2
% de propietaris i llauradors	24,7	51,72	72,6
% de jornalers	55,2	45	23,2
% d'altres activitats	13,8 (pastors)	1,3	1,4
% colons i amitgers	6,1	1,3	2,5

GLOSES SOBRE ELS ESTABLIMENTS

¹²AMSM, Fora signatura.

Les següents gloses, dels glosadors l'amo en Miquel de Son Serreta, i l'amo en Guillem "Panderer", als que llavors ja parlarem, tot i esser un poc més tardanes, es refereixen a la parcel·lació de bona part la gran propietat. Aqueixes mostren un sentiment entre l'arrogància i la revenja devent la fragmentació de les possessions, fins aleshores símbol i mitjà del predomini de l'aristocràcia terratinent a la comunitat. Els glosadors eren conscients de la fallida dels senyors ("i prest veuràs qualche senyor/cercant col·locació/per fer de llimpiador/ d'orinals d'hospital.") i pel que es dedueix del glosat confiaven en una victòria dels partits d'esquerra en les institucions parlamentàries ("i que no miri en so canar/ que es modo de governar/ enguany serà diferent")

Segons la narració de l'amo en Jaume Ribes "Vimes", l'amo en Miquel de Son Serreta i es Panderer anaven a cercar llenya a Son Real, "i amb això varen veure un home que venia de la banda d'Artà, i es Panderé li va dir "Ara vé un des nostros, que no li diu res?

-Miquel Serreta:

"Diràs an en Julià
que me deixi dins sa torrentera
deu corterades a espera,
i que no pensi en so cobrar,
i gastos de misser si en fa
aniran a cobrar a ca-seva.

-Es d'Artà:

Ja diré a en Julià,
si no hi té inconvenient
que enlloc de deu siguen cent
i que no miri en so canar,
que es modo de governar
enguany serà diferent"

- Es panderé:

"Tu prendàs per dins Son Real
i jo prendré per dins Son Bauló,
i prest veuràs qualche senyor
cercant col·locació
per fer de llimpiador
d'orinals d'hospital."

GLOSES SOBRE JOAN MARCH I RAFEL GRAU.

Ben poques gloses recorden a Joan March Ordines¹³. Joan March i la seva vida constitueixen una mena de tema tabú, del que, els qui en tenen coneixement directe, es neguen a parlar. En tot cas, gloses anònimes denuncien la implicació de la família March en el sistema caciquil.

De tota manera, roman encara la tradició popular sobre Joan March i els anys de la seva vida que passà a la Vila, així com de la seva vinculació amb la família, també margalidana, dels Grau, que sembla feia negocis a mitges amb Joan March Ordines.

Altre tema tabú és l'assassinat de Rafel Grau, figura mitificada a la Vila arran de la seva mort. Coneixem l'existència d'un glosat transmès de forma oral, on es narren els afers i ses causes, i a on es denuncien els autors de l'assassinat. Tot i les gestions que hem duit a terme ens ha resultat impossible accedir al glosat. Així mateix, sabem que Madò Margalida Pastor, ja morta, el coneixia. Els seus nebots recorden que parlava de l'enverinament de l'assassí de Rafel Grau a un sopar de caragols.

¹³Sobre la figura del margalidà Joan March i Ordines, conegut a la Vila com "es millonari" o "en Verga jove" hi ha una abundant producció bibliogràfica. Vegeu per exemple, M. Benavides i R. Garriga (1976), que a parer nostre en són dels més representatius,

De tota manera, ens arribat una plegueta de gloses que tracta únicament la mort den Grau titulada *Cansons en mallorquí de Rafel Grau y Planas*. La plegueta, obra d'un tal Bartomeu Crespí, de qui no tenim cap altra dada, és del 1916.

A la plegueta es descriu breument l'assassinat, sense indagar-ne o indicar-ne els autors, almanco de forma explícita:

8

- "Tres días vares está
a s'Hotel ahont vivías
tranquilment y no sabías
que te aguessin de matá
cuant degueres frecuentá
en ses males compañías
qui tal vegada tenías
deutes que evé de cobrá".

9

- "Dells vares esé pagat
de se paga mes cruel
es día de San Miquel
quin dia mes desdichat
caigueres dessengrantat
devall tres puñals, Rafel.
Deu fase que desde el Cel
per ell sigues emparat."

(...)

14

- Quant se va da per escrit
tot Mallorca estave dreta
en sa concienci estreta
a baix de lo succeit
es mes amichs man treit
quina silaba mes neta
una sola parauleta
pronunciaries ferit.

15

- "No pogueres declará
cuals eren es criminals
que pegaven en puñals
demunt es teu cor humá,
ningíu te pogué auxiliá
es derrés moments fatals
setsa feridas mortals
te feren agonizá".

L'autor no s'està d'exaltar la figura de Rafel Grau, i d'expressar la seva consternació davant l'assassinat, que fa extensiva a tota Mallorca:

4

- "Quant per una enfermedad
mos toca se agonizá
y aquest mon abandoná
se queda un mitx conformat
pero cuant es sepultat
per una maldita ma
l'aurien de fe cobrá

axí com ell ha pegat"

5

"Per comerciant corries
amb interés des teus bens
en sos derrés pensaments
des pirats que tenias
cuantas de vegadas cubrias
ofensas des teus clients
per tení bons sentiments
feies que los asistias"

(...)

13

"Se moralidat obliga
y se ha fet precís es dí
que tot Mallorca sentí
turment de una tal fatiga
que des mateix dol abrigo
tot paisá y vesí
asesinat mallorquí
nat dins Santa Margalida".

Llavors el glosat passa a contar el trasllat del cadàver d'en Grau des de València cap a Mallorca, amb un to semblant a les gloses anteriors, destacant les mostres de dol popular durant el trasllat.

Tot seguit transcrivim una glosa que consideram particularment interessant, car s'hi demostra les relacions entre Rafel Grau i Joan March, esmentat com "se amich en March"

18

"Pogueren a conseguí
de que foses trasladat
un camarot arreglat
se amich en March oferí
es gastos pes camí
y s'enterro de ciutat
tot axó va sé pagat
de s'amich sentim a a dí".

Es interessant constatar l'impresió, que segons l'autor del glosat, tengué la notícia de la mort de Grau, a Santa Margalida, i l'arribada del cadaver a la Vila:

26

"Tres días antes tenia
es poble ahont era nat
cera encesa i mitx tencat
ni inclús sa gent sortía
un vel negre conmovia
trist record sentiment dat,
deya sa societat
de allá ahon ell presidía"

29

"Com pes carré nou pessá

per dins Santa Margalida
emb un doló fora mida
a tothom causá es plorá,
esterns y tot paisá
es que el trctaven de vida
li daven se despedida
en so mocadó en sa má."

30

-"Molta pena i poc conort
deyen ses jermanes seues
es personal y ses pedres
contestaven plorant fort
cuant deyan ¡oh male sort!
si aquestes tres fieres
aguessen sebut tu lo que eres
Rafel no te haurien mort."

31

- " Se pena forta fe es lás
paisans i paisanes
y aquell so trist de campanes
feya recordá es frecás
alló fonch un vall arrás
tios, parents y jermanes
feyan plorar sense ganes
a nes que prop les estás".

* EL CACIQUISME

Atès que la forma d'adquisició més freqüent de terres dels establits eren els pagaments a termini, aquests establits i l'endeutament que suposen per als pagesos, esdevendran unes de les principals eines de control de la pagesia, que possibilitarà en gran manera el funcionament del sistema caciquil.¹⁴ Un exemple d'això poden ésser les adquisicions i posteriors parcel·lacions dutes a terme per la família March (Son Fluixà, La Teulada, etc).

Per donar compte de l'èxit del sistema caciquil basta i prou amb fixar-se amb la repetició de llinatges dels batles de Santa Margalida des de el 1900 fins el 1936: La majoria porten el llinatge Monjo, el llinatge March, el llinatge Medina, o el llinatge Fuster.

En tots els casos, es tracta de grans comerciants o grans propietaris. Per exemple, la família Monjo era propietària de considerables extensions de terra i de part de possessions. La família Fuster tenia un considerable patrimoni en terres diperses, i era la propietària de la fàbrica de destil·lats i de transformació de productes agraris coneguda popularment com a "can Feliciano". Aqueixa fàbrica, que arribà a donar feina a més de trenta persones, absorbia la majoria del cafè mallorquí produït a les rotes del terme, a partir del qual s'elaborava "la malta" i aproximadament el 40 % de la producció de vi del terme¹⁵.

La família Medina era propietària de les possessions de Sa Boleda i del Corral Serra. Es tracta d'una família que feu fortuna a l'Alger, tornant després a Santa Margalida, on adquirí al 1908 les predites possessions, on dugué a terme nombroses millores, i semblant considerables extensions de vinya.

Pel que fa a la família March, sembla que no importen comentaris. Resumint, es tractava d'una família de comerciants i mercaders, dedicats a la compra venda de porcs i al contraban de tabac, que accedí a la propietat de possessions, com Son Fiol a Sineu, o Son Bauló a Santa Margalida, que en comprà i establí d'altres - Sa Teulada i Son Fluixà-. Ací cal desfer el mite del suposat origen humil de Joan March. Son pare era una de les persones més riques del poble, on fou batle. Avui, l'antic casal dels "Vergues vells" és un testimoni mut de la riquesa de la família March.

¹⁴ Pel que fa al funcionament i estructura del sistema caciquil cal veure I.Peñarrubia.(1991)

¹⁵ La producció del terme declarada -que normalment solia ésser molt a lluny de la real- el 1929 fou la següent:

Propietari	Força de treball	nº obrers	Litres/ temporada
Felicià Fuster Molinas	no empra força motriu	7	234000
Salvador Piña	" " "	5	156000
Petits productors	" " "	-	155400

Font : Dades inèdites proporcionades per Joana Escartín.

GLOSES SOBRE EL CACIQUISME.

No és estrany, idò, que aqueixa fos una època de conflictivitat i descontent social, com recorda qualche glosa aïllada:

"Davant can Grau des celler
mataren a en Torretes
amb trinxets i guinavetes
trobau que això esta bé?"¹⁶

Sembla també que era a aqueixa època quan el poder de l'Església rebia les primeres contestacions a la Vila:

"En Felip des Cardessar
i en Moreno de Vernissa,
no a anaven a sentir missa
per no veure es capellà".¹⁷

Les gloses dels pagesos margalidans també denunciaven el caciquisme de forma ben explícita:

Més val un pobre tander ¹⁸
que en Monjo amb tantes pessetes,
s'escapçava ses sabatetes
per comprar vots an es nostro carrer.

La glosa es repeteix amb variacions, referides als altres grans cacics -els vergues-

Més val un pobre tander
que en Verga amb tantes pessetes,
s'esquinça ses sabatetes
per comprar vots an es nostro carrer.

o als rics en general:

Val més un pobre tander,
que es rics amb tantes pessetes,
s'esquincen ses sabatetes
per tenir bo pes meu carrer.

Ací cal fer esment en que a més de la denúncia del caciquisme i de la compra de vots es patent el llenguatge classista d'aqueixa glosa: es considera que val més esser un "pobre tander", que no un ric o un dels cacics.

Una altra glosa clara i llampant és la següent:

¹⁶ Glosa proporcionada per Madò Paula Frontera i Riera

¹⁷ Glosa proporcionada per Madò Margalida Gaià i Ribes.

¹⁸ Un tander és aquell jornaler agrícola que no podia trobar feina per "dietes", és a dir, tot el dia, i que només trobava feina per una tanda, o sia, mitja "dieta".

Xuetim i xuetam,
Vergues, Monjos i Guixers,
no hem de mester res més,
per matar la Vila de fam.¹⁹

o la seva variant:

Xuetim i xuetam,
Vergues, Monjos i Guixers,
voldria que tot la Vila caigués
dins ses seves mans.

A la glossa s'esmenten els cacics del poble i els seus representants. Segons els nostres informadors, Xuetim i xuetam fa referència a la família Fuster, "es Felicianos", abans ja esmentada i a la família Pinya, una altre família xueta de comerciants, el celler de la qual absorbia bona part de la producció de vins al terme.

Els Guixers eren una família dedicada a "canar terres" dels establiments, i que tenia una mena d'oficina de bancària, el que ratifica la relació entre la pràctica de l'establiment, el préstec i el règim caciquil.

L'anterior sembla confirmar-se en aqueixa glossa, que parla tota sola:

En Verga i en Guixer,
i llavors sa llanderina²⁰,
se passegen per la Vila:
dau-me es vot que l'he mester,
i si guany vos donaré
una saca de farina.

A la vila hi ha cabrers,
i cabres que fan tala,
i aqueixs perduts de la sala
que mos foten es doblers.

La següent glossa, atribuïda a l'amo en Miquel de Son Serret, ben bé pot descriure el moment en que el pagès va a demanar el favor al cacic, i l'acte de submissió que això suposa:

"Per anar a parlar amb un ric,
han de dur una targeta,
s'escut i ben firmadeta,
des president de Madrit,
has de dir bona nit,
i tenga en esser a sa porteta,
es capell amb sa ma drete,
i conversar poc i petit."

La glossa continua amb una amarga queixa devent la prepotència del "senyor" davant la petició del favor ("si hi anam per un favor"):

¹⁹ Aqueixa glossa em va esser proporcionada per Margalida Gaià i Ribes.

²⁰ Segons la nostra informadora aqueix aplatiu fa referència a la família Monjo.

Cada duro d'un senyor,
val vuit pessetes o nou,
i es d'un pobre val un sou,
que ara ja no té valor,
i si hi anam per un favor
mos treuen un ca de bou,
i llavors mos queda un alou
per s'amonestació.

Ací es interessant d'assenyalar l'ús d'un llenguatge que recorda el règim senyorial - Santa Margalida fou terra de senyoriu-, fet que llavors ja ens referirem; per exemple amb l'ús de senyor en comptes de "ric", forma més freqüent a les gloses, o la referència a l'alou com a forma d'endeutament.

GLOSES SOCIOPOLITÍQUES D'ÈPOCA REPUBLICANA.

La pràctica totalitat de gloses que coneixem d'aqueixa època són obra de l'amo en Miquel de Son Serret o de Son Serreta, algunes de les quals ja hem comentat.

Miquel Morey i Juan va néixer- segons diu a una de les seves gloses- a Costitx. De família margalidana, cal suposar que degué néixer a Costitx quan la seva família es va instal·lar temporalment en aquella vila. Quan ell tenia prop de dos anys, com explica la mateixa glosa, la seva família tornà a Santa Margalida, i passà a residir a la possessió de Son Serreta, d'on en pren el mal nom.

"Som de santa Margalida
o veïnat d'aquest poblat
i segons estic enterat
jo som nat i batiat
a Costitx i des de edat
d'un any i mig som estat
a Son Serra de Marina
i després vatg venir a le Vila
i fas contes feí se vide
si no heyà mes novedat"

A les seves gloses, que publicà l'any 1936 abans de la guerra en dues pleguetes, és ben avinent la seva militància esquerrana. Sobretot en les dures crítiques que fa a l'església, al banc de crèdit balear, que tot just aleshores havia fet fallida, i als partits de dreta. Mentre, insta als lectors de les seves gloses a no votar als partit de dreta, que identifica amb el partit dels capellans, com ampliarem més a baix.

La primera plegueta, publicada després del febrer del 1936, segons es desprèn del glosat, titulada *Cançons noves*, comença escometent el rector de Santa Margalida Francesc Grau, el qual segons la tradició popular, es va apropiari de les deixes de la gent de la Vila destinades a la construcció d'una capella a l'església i del material per a aqueix fi, aportat tot ell de franc per la gent del poble.

"Un parey d'anys va fe bonda
duguent es mal amagat
cabilant aquest soldat
meyam a n'aquest poblat
de quin modo l'ha de tondre
i amb una capell fonda
mos va esvergà i un bon pagat"

"feya captés cada dia
replegant molts de dobbés
i perque ni donassen més
cada diumenge grunyia
i cada cual lo que poria
pajesos i cavallés
i hasta pobres jornalés
a paga tothom corria."

"Cuant va tení es capital
dins es bosot estrojat
i es predeny²¹ allà portat

²¹ Perpanyis i peçons de marès.

i tot s'altre material
 un cop de vent des mestral
 hou deixà tot agrenat
 un sol pesó ha quedat
 perque estava corcovat
 un bosí lluny d'es portal"

(...)

"9 anys 7 mesos 3 dies
 hem mantengut es rectó
 i es poble ha quedat redó
 inflat sense duptaró
 igual que unes xirimies
 de veure ses fantasies
 ses maldats i picardies
 que feye aquest polisó."

En Miquel Morey aprofita per retreure la implicació d'aqueix rector en els assumptes polítics, involucrant d'aqueixa manera l'Església en el sistema caciquil

"en sos vots la embulicada
 i veim que està enfangat
 i com que està molt esposat
 té po que una tempestat²²
 no s'en dugui en un menat
 tota sa seva brigada".

(...)

" Es rectó va fora rampe
 i es sent vene de gonya
 promet i diu que derà
 per cada vot una estampe
 i cada famelle que encuantre
 li fa senyes en se mà
 i si es jove le fa aturà
 i si es veyà l'hey diu ben clà
 ja vos ne podeu tornà
 diu,que Deu vos fasse una santa"

Veim també que Miquel Morey no deixava d'aprofitar les formes més clàssiques de la denúncia anticlerical: la voluntat dels eclesiàstics de controlar la vida de la comunitat es dona per entès la doble moral dels capellans, i la seva suposada afecció per les dones:

"L'homo també s'enfadà
 sobre es ball d'aferrat
 no perque no li agrat
 domés per dissimulà
 quant a se plassa nia
 sempre guayta pes rextat
 i cuant està enfabiolat²³

²² Per així com és usat el mot en sembla que ací cal identificar "tempestat" amb la revolució o la victòria dels partits d'esquerra.

²³ Em sembla que no calen comentaris pel que fa al doble sentit del mot.

plora no porerhi anà".

Els atacs de Miquel Morey deixen per moments de personalitzar-se en Francesc Grau per passar a escometre a l'església en general, les seves pràctiques, com també a les diferents institucions eclesiàstiques:

"Canonjes bisbes i frares,
hermanos i capellans
jesuites i ermitans
i convents de monges tancades
viven de polisonades
damunt noltros ignorants."

(...)

"Cuant una persona está
a n'es darrés escalons
li canten quatre cançons
acabant es espulmons
per acabarló de asustá."

"Li pispén es capital
que en vida ha prosperat
i es pobres fiys si en té cap
se queden en so pagat
d'es gasto des funeral."

"Si jo les havia de dà
se penitenci que trob
a tots les daria foc
que cremassen poc a poc
hasta que no se ves p'enlloc
tal clase de bestia."

Destaca, per la duresa de la crítica, l'atac als convents de monges tancades:

"Això de ses monjes tancades
és una calamitat
com que són joves de edat
les posaren dins es cap
que per una eternitat
renunciasin es seus pares
que a n'el mon les han posades
que és lo més ben estimat
i si tenguessin llibertat
per sortí en haverí entrades
no se ses qui estàn inflades
no ni quedaria cap".

(...)

Això de ses monges tancades
les haurien de llevar
perque només son per disfrutar
capellans, bisbes i frares.
Fins i tot s'ha sentit comptar
que moltes se son inflades
sense beure ni menjar,

i es que quelque capellá
els hi donat a tastar
faves que no són torrades"

(...)

"Atlotes no penseu
de abandonar es vostres pares
que un domini de frares
es mes fexuga sa creu
per malament que estigueu
antes, molt pitjorareu
vos fan moltes pasades
i val mes eser trepitjades
pés tren cinsentes vegades
que es bon temps que allà tendreu."

Miquel Morey presagia també negres auguris en el cas d'esser "mandats per ells" (els capellans).

"De se capallanaria
malas noticis darem
quant mandats per ell serem
si per desgrasi venia
sense calsons ni camia
despuyadets anirèm
i de sa fam que patirèm
dins poc temps només tendrem
es dó de fer poca via
i ells dins le sacristia
mos xuparan cada dia
sa poca sang que tenim".

Tampoc manquen esments al temps de l'inquiridor. Aquí convé explicar que "l'inquiridor" (l'inquisidor) a la Vila de Santa Margalida, no fa esment tan sols a la institució eclesiàstica, sinó també al Comte Mal, el palau del qual era conegut com a "ca l'inquiridor". Per tant, la glosa que segueix també podria ésser interpretada en el sentit de que la victòria de "la religió" a les eleccions podria suposar una mena de retorn al feudalisme.

"Es temps de L'inquisidó
per torná se prepare
i si en ses eleccions d'are
guanye se religió
que tant pronte en teniró
ben estampat per sa care
no deu es vot a cap frare,
monje, bisbe ni rectó.

A aqueixes gloses ens adonam que en parlar de la victòria de "se religió" Miquel Morey s'està referint a la hipotètica victòria dels partits de dreta:

"No es posible beatetes
fent supliques a n'es sants

n'haguen escalivats tants
 gonyar es partit de ses dretes
 i no heya pagat ni coquetes
 ni catses, ni botelletes
 per estroncar ses caguetes
 que tenen es capellans."

(...)

"En surtí es sol de demá
 cap abax fent sa llegrimete
 pensau si feran de veta
 tots solets juns a la dreta
 se ne aniràn a votá
 i un poc antes de arribá
 es pels les tremolará
 i se mica de vent si en fa
 les prenda se papelete."

Per tant, Miquel Morey crida als lectors a la reflexió, a que pensin "en lo pasat/ d'es temps de l'inquisidó", un temps que segons ell "per torná se prepare". Els convida també a "recordá ses errades/ que han fetes i ses panxades/ de capellans que hem pegades/en so temps que han governat/" al temps que recorda que a les eleccions tenien "llibertat/per triá qui mos agrada" comminant-los a que no donin el vot "a cap frare, monje, bisbe ni rectó", els que els permetria "en que estiga tan arrelat (el domini de l'església, ²⁴)/dins poc temps arrencaró." En definitiva, ací tracta de convèncer als pagesos de la possibilitat de canviar el sistema social a partir de les eleccions.

Si pensam en lo pasat
 d'es temps de l'inquisidó
 heyà motiu en rahó
 de treure aquest escuadró
 a defora des nostro poblat
 com altres punts ha pasat
 i aquí està molt esposat
 que en que estiga tan arrelat
 dins poc temps arrencaró."

(...)

"Estimadisims germans
 d'es poble margalidà
 ja s'acaba es mermulá
 dalt de sa trona i de s'altá
 per aquests estudiants
 i are que heu tenc entre mans
 me vuy desenguevetxá
 si jo els he he doná pá
 es vostro viure será
 es metí per berená
 un panxó de gavilans
 i es vespre será es sopá
 d'una pallisa de cá
 bona care i no fe espants".

(...)

²⁴ pot ser es pot entendre també per extensió, dels partis de dreta, com abns ja hem vist.

"Viudes, fredines, casades
 homos joves i de edat
 es moment es arribat
 de recordá ses errades
 que han fetes i ses panxades
 de capellans que hem pegades
 en so temps que han governat
 are tenim llibertat
 per triá qui mos agrada
 danli ses escorretjades
 que fins ara mos han donades
 més que a un porc malcriat
 que fa tala an'es sembrat
 enguent sivade i blat
 garroves, segó i faves."

Amb to certament irònic, Miquel Morey donava a entendre que fins i tot s'estimava més l'infern abans de "que no vengués es dia/ des capellans mandarnós":

"En el cel li dic adió
 i a l'infern li dic bon dia
 jo venc sense cap mania
 decidit a explicavós
 que sense conexermós
 esser amic vostro voldria
 antes que no vengues es dia
 d'es capellans mandarnós
 dimoniós mataumós
 sia des modo que sia
 que així patirem un dia
 i així dessà més de dos."

Les darreres gloses de la plegueta es refereixen a la fallida del Banc de Crèdit balear, descrivint les conseqüències que la pèrdua de l'estalvi acumulat sobre les economies pageses:

"D'es banc d'es Credit també
 duc una mica de nota
 d'es caxés i de sa flota
 d'es causants de se derrote
 d'es capital que hey hagué."

"Tan malament vos tractam
 que mos volgueu pagà així
 cada dia de matí
 en xecar mos n'anam
 a trebaya i no tornam
 fins es vepre y no gastam
 cap dobbé perquè pensam
 que de vey si hey arribam
 ja no podrem anarí"

"Pensau si fos a cavostre
 que si hagués passat un tal
 heu perdut es capital"

de se pure suó nostra
i es trist que mos coste
vé de morí a l'hospital."

- "Trobau que es just cavallers
en lo que nos afluxam
per estovia dobbés
i cuant hem fet un gros etsés
venim i les colocam
a n'es banc i mos n'anam
tranquils perque no contam
combatre tals llucifés.

- "Tres o quatre llucifés
a molts han duit a sa ruina
i ni dupteu que aquexa espina
essent de punta tant fina
no s'aficás de demés
i malt resultat vos dugés
en llet jirvos se doctrine."

La segona plegueta, de la que tot just en coneixem un fragment, que transcrivim de forma íntegra a l'apèndix documental, reprèn la temàtica anterior, però amb un llenguatge i unes intencions ben clares. Atribuïda a l'amo en Miquel de Son Serret, n'hi ha que diuen que és obra d'un altre glosadors. No puc aclarir aqueixa qüestió amb la informació de què dispòs, però sí que puc deixar constància que alguns dels nostres informadors recorden que l'amo en Miquel de Son Serret cantava i recitava aqueixes gloses. En tot cas, independentment de qui en fos l'autor, va ser ell qui les va difondre a la Vila i és a ell a qui les atribueix. En aqueix glosat no cal respallar per destriar el gra de palla, perquè, tot just passada la glosa introductòria o d'invocació, en un llenguatge impregnat d'una clara consciència social, comença directament a parlar de les diferències entre els partits polítics "entre pobres i rics/ sobre ets explotar-mos", per llavors passar a denunciar la situació d'explotació que pateix el pobre per part del ric o del senyor, que "li ha robat / tota sa seva llecor".

"No sé per quina raó
es pobre ha de ser explotat
des ric que li ha robat
tota sa seva llecor:
quan li demana un favor
enlloc de ser-ne escoltat
el mena més potejat
que es fems d'un cestador
i voldria es veure-lo
d'una corda penjat,
mirau quina germandat
que hi ha entre pobre i senyor."²⁵

Això li permet després marcar el mitjà per tal de "posar (...) igualdat", la unió dels treballadors que ací són anomenats com a "cuart estat". És interessant significar l'ús

²⁵ No deixa d'ésser significatiu que el llenguatge social que és emprat al glosat coincideix amb l'emprat per Miquel Morey a les gloses de les quals hi ha constància explícita que n'és l'autor.

d'aqueix terme, usat amb un sentit semblant al que li dóna Miquel Morey a èpoques molt primerenques.

"Si entre pobre i senyor
hi ha aqueixa germandat
com posarem igualdat?:
amb una senzilla raó,
que s'unisca es "quart estat"
i jo don per assegurat
es guanyar sa qüestió."

Això permetrà a Miquel Morey destriar quin són els partits dels pobres, i quin són els de les classes socials que segons el mateix Miquel Morey els explotaven:

"Es clero vol es carlista
i es ric es conservador
i es pobre treballador
republicà o socialista.

Després, Miquel Morey passa revista als diferents partits que ell considera que no són els convenients per als treballadors, i a la seva gestió; i en cas de que aquests hagen governat, assenyala les conseqüències que tendria per al treballador la seva victòria. Així el partit conservador es acusat "que en dur ses escorretjades (governar)/pega a n'es treballador", de que "sempre que ha comandat/ mos ha donat esperó" i d'esser "un mal administrador" pels pobres.

La victòria del partit carlista, considerat el partit del clergat, és assimilat a un retorn de la inquisició, ("mos durà sa inquisició"). Mentre, el partit lliberal "que veim i hem vist governar" és comparat al "vent de mestral/ que talla sense destrai" i li recrimina que intenta aconseguir els vots dels treballadors "per augmentar amb ses pessetes/ nostres es seu capital."

Després el glosat passa a descriure les virtuts dels partits que, en paraules de Miquel Morey, vol "es pobre treballador". Això, dient que el partit republicà "dona molt sa ma a n'es pobre" i que al partit socialista "no el podem despreciar" car aqueix fa "guerra a n'es capitalista" i promet que "si sa veu a governar/(...) ningú mos explotará".

El glosat conclou amb una arenga al lector i a l'hipotètic auditori, que es dóna per sobreentès que és pagès, a "despreciar" als partits que els poguessen explotar, i a "aplaudir es teus amics/ aquells que duen pes dits/ terra i call per sa mà". Es a dir, a votar als partits d'esquerra com a mitjà per a donar fi a la situació d'explotació.

Tot l'anterior ens serveix per constatar de quina manera el llenguatge i la cultura obrera impregnaren el mon pagès, mudant i adequant-se a les seves condicions de vida, al seu sistema de valors i a la seva cultura. L'autor, i almanco part del seu auditori (ací cal recordar el paper del glosador dins la comunitat), es reconeixia com a nombre d'un grup, la pagesia ("aquells que duen pes dits/ terra i call per sa ma") i es considerava explotat per unes determinades capes socials, a les que culpabilitzava de la situació de la societat.

Aqueix glosador veia en les eleccions i en la victòria dels partits d'esquerra la possibilitat de trencar amb el caciquisme i de canviar el sistema social.

Com hem vist, les seves gloses complien la funció d'eina de transmissió d'aqueixes idees dins la Vila, on molta de gent encara en recorda part del seus glosats.

No és gens estrany, doncs, que amb la instauració del règim franquista Miquel Morey –autor o difusor del glosat a Santa Margalida-- fos represaliat i que bona part

de les seves pleguetes fossen destruïdes, algunes per persones que hi estaven lligades per vincles de parentiu, com recorda aqueixa glosa:

"Si heu cremades ses pleguetes
fetes des vostro parent
comprau-me'n que encara en tenc
més de catorze saquetes
no vos planygueu ses pessetes
que això és un divertiment".

GLOSES DE TEMPS DEL RÈGIM FRANQUISTA.

Segons els nostres informants, l'alçament arribà a la Vila d'una manera curiosa. El vespre del dia 19, "el dissabte de Santa Margalida", festa major del poble quan tota la gent era a la plaça. Un parell de tirs a l'aire, i la gent corrent atemorida cap a les coses marquen el començament del règim franquista.

Prop d'una cinquantena d'esquerrans, els més significats, foren tancats a l'escola, on hi romangueren fins que hagué passat el perill del desembarcament de Bayo.²⁶ Es l'època de repressió i de l'oli de ricí. Una informació al respecte la proporciona una glosa d'en Miquel Morey, i la entrevista que n'acompanya el recull²⁷.

Segons l'entrevistat l'amo en Jaume "Vimes", "quan hi havia es moviment es de sa falange anaven a tocar en sa nit an es esquerrans i els feien beure oli de ressino i ... tot això. I una vagada es capità de sa guàrdia civil que estava a Ca'n Picafort ho va sebre i lo'ndemà dematí va venir a la Vila i va donar una "bronca" a sa Guàrdia Civil per prohibir-ho i llavò anaven tots arrufats, i quan l'amo en Miquel de Son Serreta ho sabé va fer aquesta glosa:

Sempre he sentit a dir
que en fer un divertiment
bufaven l'hora present
però ara no és així
ara ho fan molt diferent
van a deixar s'esturment
i se beuen s'aigoardent
el s'endemà de matí"

D'aqueixa època és el glosat de Pere Torres, fet amb col·laboració de Bartomeu Ribes, titulat *Cançons dels cumplits de Santa Margalida*. Les intencions d'aquests glosats són totalment diferents de les que abans ens hem referit: s'hi pretén narrar les experiències dels margalidans que hagueren d'anar a lluitar a Porto-Cristo, i és clar, exaltar els fets des de la perspectiva del nou règim.

Així, Pere Torres pretén que la gran majoria d'homes de la Vila es presentaren voluntaris per anar al front:

II
Germans, devés mitjan 'gost
a files mos demanaren
i no importà mos cercassen
perquè mos hi presentarem
casi voluntaris tots.

Aqueixa glosa es contradiu amb les que tot seguit transcrivim, on l'autor descriu la consternació que causa a La Vila la notícia de la guerra, i de la crida per la incorporació a files:

III
A denou de juriol
se va estallà es moviment
i sa gent de coneixement

²⁶ Vegeu al respecte D.Quetgles(1986)

²⁷ Ací segueuc literalment el treball de A. Joan i C.Moll.

se va posà un gran dol.
 Heu pot creu qualsevol
 qui té un poc d'enteniment.

IV

Es comandant Militar
 un bando va fe posà
 que tot hom s'aborronà
 quant es tambó va sonà,
 qu es saig mos deia ben clà:
 Qui no se presentarà
 en demà i passat demà
 li anirà el coll per avall"

La resta del glosat es limita a narrar com visqueren els afers de Porto-Cristo els margalidans que hi lluitaren,

XXIII

Pareixia que plovia
 calabruix a porfellons
 li lo que queia eren balons
 des contraris que hi havia.
 Nomé va agontá un dia
 i qualque soldat ja hi havia
 qui esquits de merda tenia
 per dins s'olla des calsons"

i a , com ja hem dit abans, exaltar la valentia que suposadament exhibiren els margalidans destinats a Artilleria per tal de "buidà / tots es rotjos que hi havia."

XXIX

"Hem lluitat amb valentia
 per Mallorca defensà
 i es primer triumf gonyà
 dotze o tretze que hi havia
 des poble margalidà
 estant a s'Artilleria"

XXXI

"Mallorca porà cridà
 i aplaudir s'Artilleria
 perque va sortir un dia
 per morir o avensà
 i creis-me que varen buidà
 tots es rotjos que hi havia."

Al cap d'un parell d'anys d'haver acabat la guerra comencen a comparèixer gloses, algunes d'elles anònimes, on es denúncia el règim franquista i el predomini de certs personatges de la població. En aquests anys la manca de blat, i les altes taxes cobrades per a la molta, feren que les farineres esdevenguessen negocis pròspers.

Farineres de Santa Margalida durant la dècada dels 40

FONT: INFORMACIÓ ORAL DE JOSEP FORNÉS.

Nom	nombre de molins	tipus
Ca'n Piulo	4	2 molins d'ordi i 2 de blat
Ca'n Verga	2	1 d'ordi i 1 de blat
Ca'n Presumit	2	1 d'ordi i 1 de blat
Ca'n Serra	2	1 d'ordi i 1 de blat
Sa Pallussera	2	1 de martells i 1 de moles

Les gloses anònimes escometen de forma corrosiva a un dels propietaris de farineres, en Piulo. Segons els contemporanis, aqueix, mitjançant l'especulació amb el gra, la pràctica de "s'estraperlo", i el cobrament d'elevades taxes per a la molta del blat, aconseguí reunir una considerable fortuna. Se li recriminava una actitud farcida de supèrbia i de mostres d'ostentació, com ara regalar una mare de Déu per a la processó de l'encontre, que la gent de la Vila batià irònicament com a "la Mare de Deu de l'Estraperlo." Aqueixes gloses en són mostra²⁸:

"En Piulo té un galliner,
tot ple de gallines pintades,
i els hi dona ses grapades
des sac que li va més bé".

"En Piulo és un homo gran,
des mes curros de la Vila,
és fet s'enfront de farina,
i es poble se mor de fam".²⁹

D'altres gloses, comunes a la resta de Mallorca, mostren el desencís popular:

Ses dones demanen pa
i en Franco dona mongetes,
això són ses paperetes
que mos donaren ses dretes,
quan anaren a votar.

²⁸ Glosa proporcionada per l'amo en Joan Moll.

²⁹ Glosa proporcionada per Madò Paula Frontera.

Un capítol apart el constitueixen les gloses d'en Guillem Crespí Coll "es Panderer".

Nat a Santa Margalida l'any 1891, de jove emigrà a Cuba. Amb els estalvis acumulats tornà a La Vila, i poc temps després comprà terres als establits de Santa Eulària, on s'establiren ell i la seva família. Des d'aleshores es dedicà a les feines pròpies de la pagesia. Casat, i pare de quatre fills i tres filles, tenia 45 anys quan es va produir l'alçament. Republicà, fou cridat un sol cop a l'ajuntament. La seva antiga amistat amb el primer batle del règim franquista, Simó Genovart, el salvà de patir la repressió: Simó Genovart només li manà que romangués a Santa Eulària i que no se'n mogués mentre no haguera acabat la guerra. Morí a Santa Margalida el 1949, a edat de 58 anys.³⁰

"Es Panderer" no va publicar mai cap plegueta. Considerat un dels millors de Santa Margalida, fou l'autor de gloses de temàtica molt variada, de les que ací només aprofitarem de temàtica estrictament sociopolítica.

Sabem, com es demostra a una de les gloses ja comentades, que era amic de l'amo en Miquel Morey, de Son Serreta, el que s'evidencia en les gloses sociopolítiques, de característiques molt consemblants a les d'en Miquel Morey.

Les gloses de Guillem Crespí revesteixen un clar caràcter de denúncia envers els senyors, l'església i el règim franquista, el que no deixa de sobtar a una època a on – diuen els nostres informants-- els esquerrans havien d'anar alerta fins i tot a "mermular", si no volien tastar l'oli de ricí. Pot ser en aqueixa qüestió va influir la seva antiga amistat, a la que abans ja ens hem referit, amb el primer batle del règim franquista, Simó Genovart.

Les gloses den Guillem Crespí, a més de la denuncia i la queixa, traspuen un alè d'amargor i d'impotència davant el nou ordre de coses, descrivint amb un realisme cru i nu els difícils anys de la postguerra :

"En Franco és victoriós
i sa victòri(a) ha guanyada,
sabeu an a qui l'ha dada?
A capellans i senyors
i an es pobres conradors
qui les fa entregar s'anyada
a ca'n Mir o penjau-vos"

"Molt de talent i poc pa,
molt de fred i poca roba,
que de pena passa un pobre,
amb sa "ravó" que li sobra,
i encara no pot xerrar"

"S'és entrada sa fam
sense complementació³¹,
i mos donen una racció
tres unces de pa amb segor
o esclatam o no esclatam"

Les gloses també parlen també de la manipulació dels "cupos" de la collita, en que es carregava la somada damunt l'espatala dels més desfavorits:

³⁰ Aqueixa informació prové del treball de C.Moll i A. Joan., i del net de Guillem Crespí, l'amic en Guillem Crespí i Avellà.

³¹ Vulgarisme per contemplació.

"Mal morissen de malmorre
que és un mal americà,
em volien fer entregar
deu quilos més que a sa Torre"

"Es saig ha fet un pregó
mandat de s'autoritat:
que es qui tindrà faves i blat
tocàs comparació,
Jo com a bon servidor,
si en tengués hi aniria,
però les demanaria
de cada fava un velló,
i si en deien prenedor,
cada toc un n'ajauria
Almanco llevaria,
de dins Santa Margalida
tota aqueixa lladració.

Les gloses de Guillem Crespí també esperonetgen durament l'església. Ací es refereixen al rector i al vicari, que passaven el rosari per l'altaveu de l'església quan la gent tornava el vespre de batre de les eres de els seves finques.

"Es vespre mos ne venim
carregats de gra de s'era
i qualcun per sa collonera
du un quintar de ventim.
Ja basta lo que patim
i encara hi afegim
un subjecte que tenim
qui amb s'alteveu mos espera.
No deu sabre sa caguera
que mos fa quan el sentim".

Algunes de les gloses, tot i no referir-se directament al règim franquista, hi fan referència en un to insolent:

"Per un xigarro, Maria,
qualsevol barbaritat,
Si em donaven llibertat,
a aqueix govern que ha entrat
a cops de puny el trauria."

"En Franco du sa camia
i li han posat deu botons,
i s'ha passat pes collons
que les deu sien migdia"

"Des que comanda es feixista
en Coixet fa lo que vol.
Ara ha comprat un cabriol
i sempre ha de córrer tot sol
perquè no cap dins cap pista"

CONSIDERACIONS FINALS. ELS GLOSADORS I EL SEU LENGUATGE

Totes les gloses que s'han exposat a aquests fulls són mostra de la capacitat de creació dels glosadors a partir d'un llenguatge que, fixat en unes estructures més o manco rígides, es nodreix de la cultura pagesa, dels seus codis i dels seu sistema de valors.

La gran majoria de les imatges i comparacions provenen de la pagesia, de la naturalesa i del foravila. Algunes són d'indubtable bellesa. Per exemple, Bartomeu Pastor parlava de sa mare com de "Sa soca que em culturava", Miquel Morey deia a una de les seves gloses que les al·lotes que s'havien fet monges tenien "a cada uy un eubelló/que pareix un regador/ de llàgrimes pe sa cara" i el mateix Miquel Morey, parlava de la pagesia com " aquells que duen pes dits/terra i call per sa mà".

De la mateixa manera, Miquel Morey afirma que el ric roba la llecor o saba al pobre, que el menen "més potejat/ que es fems d'un sestador", i empra com a sinònim de governar "dur ses escorretjades". Diu també que és arribat l'hora de donar als capellans "ses escorretjades/que fins ara mos han donades/més que a un porc malcriat/que fa tala an'es sembrat/tenguent sivade i blat/garroves, segó i faves/.". I de passada converteix també la revolució en tempesta: "te pò que una tempestat/ no se'n dugui en un menat / tota sa seva brigada" i descriu als eclesiàstics com a "tal classe de bestiar".

Bartomeu Pastor, per dir que calia fer les coses així com pertocava, deia a son pare "feis es solc dret", o li recriminava que en casar-se de bell nou, s'havia carregat amb "un feix/ de vuit branques i sa soca". En Pere Torres comparava les bales amb el calabruix: "Pareixia que plovia/calabruix a porfellons/i lo que queia eren balons".

Pel que fa al llenguatge social, el glosador, en recordar o denunciar una situació amb la qual no hi està d'acord, recorre a l'apel·lació a la justícia (en el seu sentit moral, s'entén): "Trobau que es just, cavallers?"(M. Morey) "trobau que això està bé?"(anònim)

I es refereix freqüentment a la comunitat, al "poblat": "meyam a n'aquest poblat/ de quin modo el tondria" o "de lo que havia passat / referent a n'es poblat / d'es terme margalidà" (M.Morey)

Sovint fa que parla en nom del poble, al que li suposa unes determinades intencions i actituds, o explica quina n'és la situació, sovint per tal de denunciar o exposar un determinat fet :

"no en de mester res mes/ per matar la Vila de fam" (anònim) "voldria que tot la Vila caigués/ dins les seves mans" (anònim)"es poble margalidà/ un avui i s'altre demà/ s'hagut de desenganar" , "es poble ja esta cansat/ de sufrí fanfarronades", "es poble margalidà/ ja té es ventre massa inflat"/"dins es poble se cungrie/un bony i de cada dia/ va cap a sa rectoria" (M.Morey). O "Es vespre mos ne venim/ carregats de gra de s'era (...)"No deu sabre sa caguera/ que mos fa quan el sentim"(G. Crespi).

O també l'arenga, el crida a prendre una determinada postura: "Estimadisims germans/ d'es poble margalidà /ja s'acaba es mermulá/dalt de sa trona i de s'altá/per aquests estudiants". O també "Viudes,fredines, casades/homos joves i de edat/es moment es arribat/" (M. Morey).

En una paraula, el glosador és un membre de la societat pagesa i que està impregnat de la seva cultura. Una cultura que es manifesta en la seva obra, descrivint en un llenguatge entenent per al seu auditori o lector les qüestions de què tracta. Es també un bon coneixedor de la societat a on viu, i per això sap quines són les maneres més idònies per expressar allò que vol dir a la glosa o al glosat. De tota manera, mancava encara allò més important, que el poble, la consciència popular, decidís si l'avalava o no, servant la memòria de les seves composicions. Si això fos ver de tot, a aqueix fulls s'hi contindria una mostra significativa de la visió social de la societat margalidana de la primera meitat d'aqueix segle.

Bibliografia.

- Balanzó,F.(1984):"Lloc i funció de la poesia oral. Contribució al seu estudi". a Randa nº 16. 153-170.
- Benavides M."El ultimo pirata del mediterráneo"
- Ferrà-Ponç,D.(1972): "Els glosadors de Campanet" a LLuc. Maig del 1972.14-17.
- Garriga R. (1976)"Juan March y su tiempo"
- Miralles.J.(1972-3): "Els glosadors de Montuiri" a LLuc. Octubre 1972:13-16, Maig 1973:16-19, Novembre 1973: 20-22.
- (1985):"La Història oral" Palma.
- Pastor,B.(1976):Maria de la Salut: un exemple de canvi de paisatge dins el pla de mallorca. a Mayurqa nº Facultad de filofía y letras de Palma de mallorca. Ps. 181-184.
- Peñarrúbia, I.(1991):"Els partits polítics davant el caciquisme i la qüestió nacional a Mallorca (1917-1923).Barcelona.
- Quetglas, D (1986): "Santa Margalida. Qüestió de zeros. Memoria civil. Mallorca en guerra". al diari "Baleares". 7 de desembre del 1986.
- Rosselló,V.(1964): Mallorca: el sur i el sureste. Càmara de comercio, indústria y navegación. Palma.
- (1982): "Canvis de propietat i parcel·lacions al camp mallorquí entre els segles XIX i XX." a Randa nº 12. Economia, cultura i societat a Mallorca i a Eivissa. Pàgines 19-60.
- Salvà. P (1981): "El movimiento de la población en las islas Baleares entre los años 1878 y 1900" a Mayurqa nº 17.
- Santandreu,G.(1973):"Apuntes sobre la evolución economica de Santa Margarita".Treball inèdit.
- Urech, C. (1869):" Estudio sobre la riqueza territorial de las Islas Baleares dedicadas a las cortes contribuyentes." Ed. Guasp, Palma.
- C. Valriu (1980): "Algunes gloses sociopolítiques, de 1932 a 1936". a Randa nº 10. 197-216.

APENDIX DOCUMENTAL

"Si estau amb atenció
vos lletgiré un glosat
i si ha cap desbarat
si voleu dispensau-mo.

Lo que ara vaig a dir-vos
referents a n'es partits
que hi ha entre pobres i rics
sobre ets explotar-mos.

No sé per quina raó
es pobre ha de ser explotat
des ric que li ha robat
tota sa seva llecor:
quan li demana un favor
enlloc de ser-ne escoltat
el mena més potejat
que es fems d'un cestador
i voldria es veure-lo
d'una corda penjat,
mirau quina germandat
que hi ha entre pobre i senyor.

Si entre pobre i senyor
hi ha aqueixa germandat
com posarem igualdat?:
amb una senzilla raó,
que s'unisca es "quart estat"
i jo don per assegurat
es guanyar sa questió.

Es clero vol es carlista
i es ric es conservador
i es pobre treballador
republicà o socialista.

Es partit conservador
hem vist moltes vegades
que en dur ses escorretjades
pega an'es treballador
no mira si té raó
s'acluca i dona xinglades,
ja veim si les du marcades
damunt es nostro escarpó.

Es partit conservador
si vol dir sa veritat
per noltros sempre és estat
un mal administrador
si no reperau-ho
lo que ha fet es temps passat
sempre que ha comandat

mos ha donat esperó

Si és (es) partit carlista
mos durà sa inquisició
convé despreciar-lo
i posarmos tot en llista
republicà o socialista

Si és (es) partit lliberal
que veim i hem vist governar
en lloc de remediari
sa cosa ha estat més mal
és com es vent de mestràl
que talla sense destràl
en posar-se a bufar.

Aqueix partit lliberal
domes mos du a ses llistes
per augmentar amb ses pessetes
nostres es seu capital.

Aqueix partit lliberal
domés és explotat
per noltros sempre és estat
un jutge fals o fiscal
ja veis a n'es tribunal
es que té es capital
sempre té es plet aguanyat.

Es partit socialista
no el podem despreciar
mirau de quin modo fa
guerra a n'es capitalista
i du firmat a sa llista
si sa veu a governar
que ningú mos explotarà
cosa que mai haurem vista.

Es partit republicà
dona molt sa ma a n'es pobre
perque molts de pics se troba
sense farina ni pa
i encara el vol explotar
es ric que té que li sobra.

Per això en veure partit
de que te pugui explotar
tu l'has de despreciar
i has d'aplaudir es teus amics
aquells que duen pes dits
terra i call per sa mà.

Ara mateix acabaré
d'allargar més es glosat
no és que no haja quedat

tinta dins es tinter
però vos molestaré
i no hi ha necessitat.